

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 11

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Kucharov Jamshid Qulnazarovich

ROSSIYANING PAXTA YETISHTIRISH BORASIDAGI SINOV-TAJRIBALARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR (TURKISTON TO'PLAMI MATERIALLARI ASOSIDA) 11-14

Taʼbaev Amirbek Ashirbaevich

Б.Х.КАРМИШЕВА АСАРЛАРИДА “ИЛК ҚАБИЛАЛАР”ГА ОИД ЭТНОНИМЛАР МАСАЛАСИ 15-23

Ҳамаев Нодирбек Мўминович

ТУРКИСТОНДА ИСТИҚЛОЛ УЧУН КУРАШНИНГ РИВОЖЛАНИБ БОРИШИ ВА УНИНГ МАТБУОТДА ЁРИТИЛИШИ (1920-1924) 24-32

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGIDA JADIDLARNING FAOLIYATI 33-36

Қозоқов Тоҳиржон Қодиралиевич

НАМАНГАНДА ҚОЗИЛАР ВА СУДЛАР ТАРИХИ 37-42

Артикбаев Ойбек Салимахамаатович

ЎЗБЕК-ҚОЗОҚ ЭТНОМАДАНИЙ АЛОҚАЛАРИНИНГ ОИЛАВИЙ УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАРДА НАМОЁН БЎЛИШИ (XX АСР ТОШКЕНТ ВОҲАСИ МИСОЛИДА) 43-56

Atavullayeva Shaxlo Musoyevna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BIRINCHI KONSTITUTSIYASINING YARATILISH TARIXI ... 57-62

8.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Қўчқаров Файзулло Абдужабборович

ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАР – АГРАР СОҲАНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 63-70

Shao Junling

ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN'S REGIONAL ECONOMY .. 71-76

Ashirov Nurmurod Qulmatovich

RAQAMLI TECHNOLOGIYALARDAN KENG KO'LAMDA FOYDALANISHDA BANK TIZIMINI IMKONIYATLARINI OSHIRISH YO'LLARI 77-82

Togayev Salim Sobirovich

BANK XIZMATLARIGA BO'LGAN ISHONCHNI OSHIRISH YOHUD MIJOZNI JALB QILISHNING SAMARALI YO'LLARI 83-89

Саттаров Ғанижон Озодович

МИНТАҚА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИДАН ФОЙДАЛАНИШ ОМИЛЛАРИ 90-96

<i>Yakubova Samira</i> LEVERAGING PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: STRATEGIES FOR OPTIMAL INVESTMENT FINANCING	97-102
<i>Abdualiyev Hamidulla Toxirjonovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASINING INNOVATSIYALARNI BOSHQARISH TIZIMIDAGI LOYIHALARNI BOSHQARISH OFISI	103-109
<i>Egamberdiyeva Salima Rayimovna</i> XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	110-118
<i>Xolmamatov Diyor Haqberdievich</i> SANOAT KORXONALARINING BOZORDAGI MAVQEINI BAHOLASHDA SPACE TAHLIL USULIDAN FOYDALANISH	119-127
<i>Gafurova Dilshoda</i> INNOVATIVE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: ASSESSING STRATEGIES AND IMPACTS	128-132
<i>Xomidov Abdugaffor Axmadjonovich</i> TA'LIM SOHASIDA LOYIHALARNI BOSHQARISH	133-139
<i>Raxmonov Mirvoxid Rajabovich</i> NAVOIY VILOYATI ASOSIY KAPITALIGA INVESTITSIYALAR TUZILISHI VA DINAMIKASI TAHLILI	140-149
<i>Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li</i> DON VA DONNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA MARKETING XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA SNW TAHLIL USULINING O'RNI VA UNI QO'LLASH XUSUSIYATLARI	150-159
<i>Aziza Umarova</i> AKSIYALARNI BIRLAMCHI OMMAVIY JOYLASHTIRISH (IPO) AMALIYOTI ORQALI MOLIYAVIY RESURSLARNI SHAKLLANTIRISHNING HORIJ TAJRIBASI	160-167
<i>Абдуллаев Бунёд Ўткирович</i> СУРХОҢДАРЁ ВИЛОЯТИДА ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	168-178
<i>Matjonov Bekjon Ravshonbekovich</i> SOME CHARACTERISTICS OF ENSURING FOOD SAFETY IN UZBEKISTAN	179-185
<i>Алиматова Наргис Абдухалиловна</i> КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ-РАҚОБАТБАРДОШЛИК ОМИЛИ.....	186-197

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Kobulniyazova Gulchexra Toshpulatovna</i> F. NITSSHE “HAYOT FALSAFASI” KONSEPSIYASI IJTIMOY RIVOJLANISHNING IRRATSIONAL ASOSI	198-204
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON MOHIYATI, UNING BIOLOGIK VA IJTIMOY TABIATI	205-211
<i>Турсунов Лочин Эркинович, Хакимова Дилноза Юсуфхоновна</i> РАЗВИТИЕ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ У ЖЕНЩИН В УЗБЕКИСТАНЕ	212-218
<i>Urinboyev Dilmurod Tura o'g'li</i> HUQUQIY FAOLLIK VA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH MUOMMOLARI.....	219-225
<i>Яздонов Зикирилло Шукуруллоевич</i> АЛ-ҲАКИМ АТ-ТЕРМИЗИЙНИНГ СЎФИЁНА ҚАРАШЛАРИ ВА МАЛОМАТИЙЛИККА МУНОСАБАТИ	226-231
<i>Nabiyev Maxsud Abdumannonovich</i> IQTISODIY MADANIYATNING MAZMUNIVAMOHIYATI	232-238
<i>Haydaraliyev Shuhratjon</i> MARKAZIY OSIYODA MILLATLARARO MUNOSABATLARNING MILLIY VA MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI	239-243
<i>Хамраев Сардорбек Шарафутдинович</i> ЭКОТУРИЗМ ЖАРАЁНЛАРИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ТАРИХИЙ ЭВОЛЮЦИЯСИ..	244-250
<i>Xashimov Sheraxon Jo'raxonovich</i> O'ZBEKISTONNING XALQARO IMIDJINI YUKSALTIRISHDA MILLIY TURIZMDAGI EKOLOGIK TURIZMNING TUTGAN O'RNI	251-260
<i>Хатамова Рашида Закиржановна</i> ПАТРИОТИЗМ КАК ЭЛЕМЕНТ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	261-266
<i>Патиев Холдор Икромович</i> ЖАДИДЧИЛИК ҚАРАШЛАРИ НЕГИЗИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА ЖАМИЯТДА РИВОЖЛАНИШИ	267-275
<i>Ismoilova Hayitxon Maxammadjonovna</i> FARG'ONA VODIYSIDA OILA URF-ODATLARI VA QADRIYATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA UNING IJTIMOY JARAYONLARIDA NAMOYON BO'LISH XUSUSIYATLARI	276-280
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> GLOBALLASHUV VA OILA AXLOQIY MADANIYATINING O'ZARO ALOQADORLIGI	281-287
<i>Raxmankulov Farhod Raximkulovich</i> MULKDORLAR QATLAMIDA IJTIMOY MAS'ULIYAT TUYG'USINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	288-292
<i>Shirinov Anvar Qanoatovich</i> MARKAZIY OSIYODA INSON TARAQQIYOTINING DOLZARB MASALALARI	293-299

Xandamova Marifat Akramovna
 “OSOR AL-BOQIYA” – ABU RAYHON BERUNIY ILMIIY IJODINING DURDONASI.....300-304

Teshaboev Muhiddin Marifovich
 IJTIMOIIY DAVLATDA IJTIMOIIY ADOLATNI TA’MINLASH VA IJTIMOIIY INSTITUTLARNING
 MAQSADI305-311

Karimov Rahmat Rahmonovich, Bekbayev Rauf Rustamovich
 MADANIY ANTROPOLOGIYA FANINING PREDMETI VA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
 TIZIMIDAGI O’RNI312-320

Talapov Baxriddin Alijanovich
 DEMOKRATIYA VA SHARQONA BOSHQARISHNING ETNODIFFERENSIAL
 XUSUSIYATLARI321-326

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Ayuzmuratova Nurjamal Dastembayeva
 КАРАКАЛПАКСКИЕ ЖЕНСКИЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА.....327-332

Olga Filippova
 ADDING REDUNDANCY FUNCTIONS TO CLUSTERED IMPLEMENTATION333-345

Egamnazarova Zaynab Xolmurod qizi
 INGLIZ TILIDAGI RIELTORLIK FAOLIYATIGA OID TERMINLARNING O’ZBEK TILI O’ZLASHISH
 MASALALARI346-351

Narzieva Gulnoza Akbarovna
 LEKSIK BIRLIKLARDA MILLIY – MADANIY KOD IFODASI352-357

Qodirova Mukaddas Tog’ayevna, Ibragimova So’g’diyona Ikrom qizi
 INGLIZ-O’ZBEK TILLARIDA VERBAL VA NOVERBAL MULOQOT TABULARINING
 QO’LLANILISHI358-362

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Tўраев Сардор Абдихаким ўғли
 ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
 ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ УМУМИЙ ЧОРАЛАРИ363-371

Атаев Шокир Куранбаевич
 ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ
 АСОСЛАРИНИ ЯНАДА ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ372-377

Юсупов Илхомжон Ибодиллаевич
 ҲУҚУҚИЙ АНИҚЛИК ПРИНЦИПИНING АЙРИМ НАЗАРИЙ - ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ
 ХУСУСИДА378-385

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Adizova Nigora Baxtiyorovna
 MUAMMOLI TA’LIM ASOSIDA BOSHLANG’ICH SINIF O’QUVCHILARINING DIVERGENT
 TAFAKKURINI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISH386-390

<i>Tkacheva Anastasiya Aleksandrovna</i> O'ZBEKISTON OLIY O'QUV YURLARI TALABALARINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH UCHUN ISPAN TILINI O'QITISHDA VIRTUAL REALLIKDAN FOYDALANISH	391-400
<i>Uralova Muxabbat Sanjar qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING IJODIY-METODIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	401-406
<i>Kenjabaev Jahongir Abdisalimovich</i> METHODOLOGY FOR TEACHING ENGLISH BASED ON INTERNET RESOURCES	407-411
<i>Abdusamatov Alisher Sobirovich</i> TA'LIMNI LOYIHALASHTIRISH JARAYONIGA SEMIOTIK YONDASHUV	412-417
<i>Ibragimova Ehtiyotxon Ismailovna, Sobirova Nargiza Numonjonovna</i> TA'LIMDA NOVERBAL VOSITALARNING O'RNI	418-422
<i>Babayeva Maxfuza Abduvaitovna</i> TA'LIMDA FANLARARO BOG'LANISHNING AHAMIYATI	423-429
<i>Nazarova Zarrina Allaberdiyevna</i> MAKTAB O'QITUVCHILARINING KREATIV SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	430-435
<i>Jumayeva Gulnora Tursunpulatovna</i> O'QITUVCHILARINING KASBIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING SHART- SHAROITLARI	436-442
<i>Умаров Азиз Авазович</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	443-447
<i>Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI(STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI MISOLIDA).....	448-453
<i>Otamurodova Shamsu Qamar Otamurodovna</i> DIVERSIFIKATSIYA TAMOYILI ASOSIDA TALABALARNING KREATIVLIGINI YUZAGA CHIQRISH METODIKASI	454-461
<i>Komilov Nodirbek Bokijonovich</i> THE IMPORTANCE OF THE HISTORY OF MEDICINE IN INCREASING THE EXCLUSIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS	462-466
<i>Sapieva Nargiza Mamayusufovna</i> IQTIDORLI O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNI IJTIMOIY-PEDAGOGIK QO'LLAB-QUVVATLASH	467-478
<i>Norqobilova Rayxona Davlatovna</i> XORIJIY FANLARDAN BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINING DIAGNOSTIKASI	479-484

<i>Mamatkodirov Maxammadali Mamatisakovich</i> SINFDAN TASHQARI MASHG‘ULOTLAR UCHUN RAQAMLI VOSITALAR VA PLATFORMALARNI HAMDA O‘QITISH USULLARINI TANLASH	485-492
<i>Irgasheva Umida Raimjanovna</i> TALABALAR KASBIY NUTQ KOMPETENTSIYASINI STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	493-498
<i>Turayeva Lolaxon Yuldashevna</i> ERKIN MEXANIK TEBRANISHLARNI MAPLE DASTURIY VOSITASI YORDAMIDA O‘RGANISH VA NAMOYISH ETISH	499-505
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna</i> TALABA YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	506-510
<i>Kenjabayeva Dilafruz Abdisalimovna</i> OLIY O‘QUV YURTI SHAROITIDA ZAMONAVIY O‘QITUVCHINI TAYYORLASHNING DEONTOLOGIK KOMPONENTI	511-518
<i>Xasanova Gulnoza Raxatjanovna</i> KREDIT-MODULLI TA‘LIM TIZIMI JARAYONIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARI TALABALARINING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI	519-525

13.00.00- Педагогика фанлари

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
Namangan davlat universiteti
1-bosqich doktoranti
ahmadjonovaodina2020@gmail.com

**INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV NUTQIY
KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI (STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI
MISOLIDA)**

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tili o'qitishda kommunikativ kompetensiya tushunchasining ahamiyati, shuningdek, kommunikativ kompetensiya turlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, lingvistik kompetensiya, pragmatik kompetensiya, sotsiolingvistik kompetensiya.

Akhmadjonova Odina Anvarjon kizi
Namangan State university
1st year PhD student

**METHODS OF DEVELOPING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH
LANGUAGE CLASSES (IN THE EXAMPLE OF STEAM EDUCATIONAL TECHNOLOGY)**

Abstract. This article reveals the importance of communicative competence in teaching English as a secondary language teaching as well as the article presents information about types of communicative competence and their role in teaching.

Keywords: competence, communicative competence, linguistic competence, pragmatic competence, sociolinguistic competence.

Аҳмаджонова Одина Анваржонова
Наманганский государственный университет
докторант 1 степени

**МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ НА
ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ (НА ПРИМЕРЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ТЕХНОЛОГИИ STEAM)**

Аннотация. В данной статье раскрывается значение коммуникативной компетенции в обучении английскому языку как второму языку, а также в статье представлена информация о видах коммуникативной компетенции и их роли в обучении.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность, языковая компетентность, прагматическая компетентность, социолингвистическая компетентность.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I11Y2023N62>

Kirish. Ta'lim sohasi boshqa barcha sohalar singari globallashuv jarayonini boshdan kechirmoqda. Bugungi kunda butun dunyo ta'lim jarayonida yangi atamalar va terminlar muloqotga olib kirilmoqda. So'nggi yillarda kompetensiya , kompetensiyaviy yondashuv , kompetentlik singari so'zlar nafaqat pedagogika va metodika, balki boshqa sohalarda ham keng qo'llanilmoqda. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim – bu o'quvchilarda egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish nuqtai nazaridan beriladigan ta'limdir. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limdan maqsad esa o'quvchilarni keng qamrovli fikr-mulohaza yuritadigan va nutqiy muloqotga kirisha oladigan barkamol shaxs qilib yetishtirishdir.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. Ta'lim oluvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish muammosi N.N.Dolovova, Ya.V.Taraskina, O.I.Xalupo, I.V.Alexina, R.S.Arefev, T.P.Popova, S.A.Stroikova ilmiy tadqiqotlarida yoritib berilgan. Tadqiqotchilardan N.Chomskiy, I.L.Bim, R.Bell, V.M.Vyatutnev, A.A.Zimnyaya, V.G.Kostomarov, O.D.Mitrofanova, M.Biram, V.L.Skalkin, D.Slobin, A.D.Shvitser kabilar kommunikativ yondashuv asosida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha fikrlarni bayon qilganlar.

Chet tillar o'qitish metodikasi tadqiqotchilaridan I.L.Bim, N.B.Ishxanyan, M.R.Koreneva, V.V.Krasnih, V.V.Safonova, V.L.Skalkin, M.A.Suvorova, M.Kanale va M.Sveyklar kommunikativ kompetensiya atamasining tarifi bo'yicha turlicha fikr va mulohazalar bayon etganlar.

Tahlil va natijalar. Tadqiqotlarda "kompetensiya" tushunchasi u yoki bu kasb egasiga zarur bo'lgan qonuniyat, tamoyil, talab va qoidalar, burch, vazifa hamda majburiyat hamda me'yorlar yig'indisi degan ma'nolarni anglatib, "samaradorlik", "moslashuvchanlik", "muvaffaqiyatlilik", "tushunuvchanlik", "natijalilik", "uquvlilik", "xossa", "xususiyat", "sifat" va "miqdor" kabi tushunchalar asosida ham tavsiflanmoqda[1]

Bugungi kunda kompetensiya va kompetentlik tushunchasi mamlakatimiz, MDH va xorij mamlakatlari olimlari tomonidan o'rganib kelinmoqda. "Kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalari mazmunan bir xil maqsadga qaratilsa ham , mohiyatan bir-biridan farq qiladigan tushunchalar hisoblanadi. Amaldagi metodik adabiyotlarning tahlili "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarining ma'noviy doiralari chegaralab qo'yilganligidan dalolat beradi. Shu boisdan ularning talqinlari hajman, tarkibiga ko'ra, ma'no va mantiq nuqtai nazardan turli-tumandir. Kompetensiya tushunchasi shaxsga nisbatan umumiylik kasb etsa, kompetentlik individuallik xarakteriga egadir. Kompetentlikning asosiy mezon mahsuldor faoliyat, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash natijasi bilan belgilanadi.

Kompetensiya va kompetentlik so'zlari o'zaro aloqador bo'lganini yuqorida ko'rdik, xuddi shu kabi, nutqiy muloqot kompetensiyasi atamasi ham nutqiy kompetentlik atamasi bilan yonma-yon keladi. Nutqiy kompetentlik deganda, asli o'zlashtirilgan bilimning mukammal va yetuk ifodasi sifatida qarash mumkin. Ya'ni:

- a) o'quvchilarning mustaqil fikr olishi;
- b) o'z fikrini ingliz tilida ravon, tushunarli, aniq va lo'nda ifodalay olishi;
- s) adabiy tilda so'zlash;
- d) yozma nutq savodxonligini yaxshi o'zlashtirgan holda imloviy, ishoraviy va uslubiy xatolarsiz yoza olish;
- e) xorijiy tillarni bilish va hokazo

Chet tili o'qitishda ta'lim oluvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur kompetensiya nutqiy muloqot kompetensiyasi deb ham ataladi. Nutqiy muloqot kompetensiyasini rivojlantirish hamon dolzarb masala bo'lib kelmoqda. Chunki yaxshi nutq va samarali nutqiy muloqot kishilar amalga oshiradigan faoliyatlar ichida yetakchi o'rinda turadigan, insondagi eng muhim ehtiyojni, ya'ni jamiyatda yashash va o'zini shaxs deb hisoblash bilan bog'liq ehtiyojni qondiradigan vositadir. Kommunikativ kompetensiya atamasi ilk bor 1966-yilda tilshunos va sotsiolog olim D.Haymes tomonidan taklif qilingan.[2]

Kommunikativ kompetensiya atamasiga o'rganilayotgan chet til bo'yicha egallangan bilim, ko'nikma va malakalarni og'zaki muloqot jarayonida qo'llash qobiliyati, degan mazmunda ta'rif berilgan [3]. Ta'limning barcha bosqichlarida chet tilini o'qitishning asosiy maqsadi ta'lim oluvchilarning ko'p madaniyatli dunyoda kundalik, ilmiy va kasbga oid sohalarda faoliyat olib borishi uchun chet tilida kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdan iborat. Ushbu atama tarkibidagi asosiy tushunchani ifodalovchi "competence" so'zi dastlab N.Chomskiy tomonidan "grammatik kompetensiya", ya'ni gapiruvchi va tinglovchining til haqidagi bilimi, degan ma'noda qo'llanilgan [4].

Tadqiqotchi olim D.Xayms bolaning til haqidagi bilimi — grammatikani o'zlashtirish jarayonida undan to'g'ri foydalanishni, qachon, qayerda, kimga, qay tarzda va nima haqida gapirish maqbulligini o'rganish orqali kommunikativ kompetentligini takomillashtirib boradi, deya kommunikativ kompetensiya atamasining muallifiga aylandi [5].

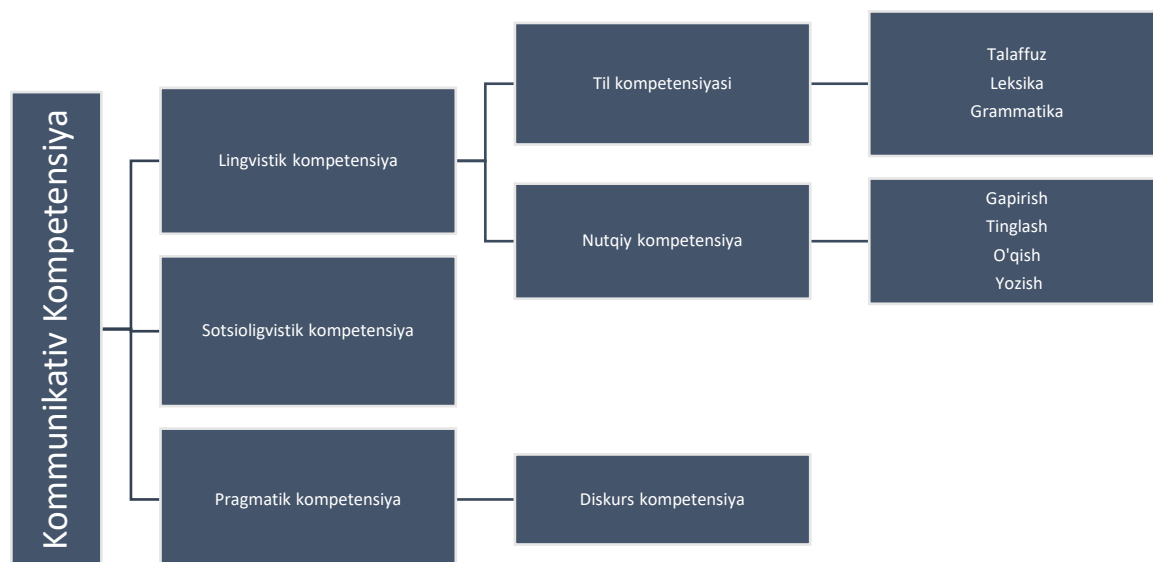
Ingliz tili o'qitish bo'yicha belgilangan davlat ta'lim standartida chet tili kommunikativ kompetensiyasi — o'rganilayotgan chet tili bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni muloqot jarayonida qo'llash qobiliyatidir deb ta'rif berilgan. Kommunikativ kompetensiya tushunchasini o'z tadqiqotlariga asos qilib olgan bir necha olimlar fikrini o'rganib, ularning mazkur atamaga bergan ta'riflarini umumlashtirdik.

1-jadval. Kommunikativ kompetensiya haqida olimlarning fikrlari:

I.L.Bim	• kommunikativ kompetensiya - bu "muayyan dastur tomonidan belgilangan ingliz tilida so'zlashuvchilar bilan shaxslararo va madaniyatlalraro muloqotni amalga oshirish qobiliyati va unga tayyorligidir
M.Keneyl va M.Sveyn	• kommunikativ kompetensiya - muloqot uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar tizimidir
L.L.Fedorova	• kommunikativ kompetensiya o'zaro bog'liq ikkita komponentni o'z ichiga oladi: "kommunikativ kompetensiya" va "lingvistik kompetensiya". Bunday holda, birinchisi ikkinchisini aniqlaydi
P.V.Siyosev	• kommunikativ kompetensiyani ingliz tilida muloqot qilish istagi va qiziqishi bilan boshlanadi deb hisoblaydi.
M.Savingon	• kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida sotsiologik, nutqiy, diskursiv va grammatik kompetensiyalarni ajratib beradi, kommunikativ kompetensiyaning ta'lim modelini yaratadi

1990- yilning boshlarida Yevropa Kengashi chet tilni o'zlashtirishda amaliy maqsad sifatida tildagi nutq faoliyatining barcha turlarini o'zlashtirishni o'z ichiga oladi va uni yetakchi sifatida belgilaydi. Umuman olganda, ingliz tilini o'qitishning maqsadi kommunikativ mahorat yoki kompetensiyada amalga oshiriladi. Chet tillarni bilish bo'yicha Yevropaning umumiy kompetensiyasi o'quvchilarning quyidagi kompetensiyalarni o'zlashtirishi orqali amalga oshiriladi: lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv, strategik, ijtimoiy-madaniy va ijtimoiy [10]. Shunday qilib, Yevropa Kengashi chet tilni bilish darajasini ishlab chiqishda sotsiolingvistik kompetensiyani kommunikativ kompetensiya tarkibiga kirishini ta'kidlaydi.

2003 yilda Yevropa Kengashi tillarga oid CEFR dasturini ishlab chiqdi, unda umumiy va kommunikativ til kompetensiyalarni alohida qayd etib o'tdilar. Kommunikativ til kompetensiyasi lingvistik, sotsiolingvistik va pragmatik tarkibiy qismlardan iboratligi qayd etib o'tildi. Tegishli adabiyotlar tahlili yordamida Kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari jadval ko'rinishiga keltirildi.2-jadval. Kommunikativ kompetensiya turlari va ularning tarkibiy qismlari.

O'zbekiston Respublikasining chet tili o'qitish to'g'risidagi davlat ta'lim standartida lingvistik kompetensiya til materiali haqida bilimlar va nutq faoliyati turlari bo'yicha ko'nikmalarni egallashni nazarda tutadi deya ta'riflangan. Lingvistik kompetensiya til materiali va nutq faoliyati turlaridan tarkib topadi. Til materiali o'z ichiga fonetika, leksika va grammatikani olsa, nutq faoliyati turlari tarkibiga o'qish, tinglab tushunish, yozish va gapirish ko'nikmalari kiradi.

Chet tili o'qitish davlat ta'lim standartida sotsiolingvistik kompetensiya so'zlovchining biror-bir nutqiy vaziyat, kommunikativ maqsad va xohish-istagidan kelib chiqqan holda kerakli lingvistik shakl, ifoda usulini tanlash imkonini yaratadi deb ta'riflanadi. Sotsiolingvistik kompetensiya ijtimoiy-madaniy kompetensiyani o'z ichiga olib, autentik nutqning milliy xususiyatlarini: o'zi yashayotgan mamlakatning urf-odatlarini, qadriyatlarini, marosimlarini va boshqa milliy-madaniy xususiyatlarni bilish hamda tili o'rganilayotgan mamlakat bilan taqqoslagan holda taqdim eta olish qobiliyatini ko'zda tutadi.

Sotsiolingvistik kompetensiya – axborot sohibini shakllantirishning asosiy ko'rsatkichi bo'lib, u shaxsning o'rganilayotgan tildan kommunikativ faoliyat me'yorlari, o'zga

lingvoetnomadaniy qadriyatlar va o'zga til dunyosining milliy manzarasiga uyg'un tarzda foydalana olish kompetentligini nazarda tutadi.[11]

Kommunikativ kompetensiya tarkibiga kiritilgan keyingi subkomponent, pragmatik kompetensiya, o'rganilayotgan chet tilida kommunikativ vaziyatda tushunmovchiliklar paydo bo'lganda takroran so'rash, uzr so'rash va hokazolar orqali murakkab vaziyatlardan chiqib keta olish qobiliyatini nazarda tutadi. Pragmatik kompetensiya atamasi ilk bor 1983-yilda sotsiolingvist olim J.Tomas tomonidan taklif qilinadi va u pragmatik kompetensiyaga – tilni tildan foydalaniladigan vaziyatda tushuna olish hamda muayyan maqsad erishish uchun tildan samarali foydalanish qobiliyati deya ta'riflaydi. [12] Ko'plab ilmiy adabiyotlarda diskurs kompetensiyasi pragmatik kompetensiya tarkibiga kiritildi. Mazkur kompetensiya og'zaki yoki yozma nutqda fikrlarni tegishli til vositalari orqali ifodalashni nazarda tutadi. Diskurs kompetensiyasi og'zaki yoki yozma nutqdagi izchillikni ta'minlashda lingvistik signallarni tushunish va interpretatsiya qilish ko'nikmalarini nazarda tutadi[13].

Xulosa va takliflar. Umumiy qilib aytadigan bo'lsak, ta'lim jarayonida, xususan chet tili o'qitish jarayonlarida ta'lim oluvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish muhim omillardan biri hisoblanadi. Chet tilini o'rganishdan asosiy maqsad ko'p millatli bugungi dunyoda xorij davlatlari va xalqlari bilan do'stlik hamda hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yishdir. Bu jarayonlarni muvaffaqiyatli olib borish albatta bugun butun dunyo tili hisoblangan ingliz tilida muloqot kompetensiyalarini shakllantirmasdan amalga oshirib bo'lmaydi. Mazkur jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun chet tili mutaxassislari bo'lib yetishuvchi oliy ta'lim muassasasi talabalari darsliklari hamda maktab o'qituvchilari o'quv qo'llanmalariga kommunikativ kompetensiya nima?, uning tarkibiy qismlar va ta'lim oluvchilarda chet tili bo'yicha kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish bosqichlari bo'yicha batafsil ma'lumotlar keltirish, taklif va tavsiyalar berish maqsadga muvofiq deb o'ylayman.

Литература/Адабиётлар/ References:

1. Молчанов С.Г. Формирование и оценивание социальных компетенций в образовательном учреждении. Учебно-методическое пособие для классного руководителя. – Челябинск, Энциклопедия, –2010. –36 с.
2. Hymes, Dell (1966). "Two types of linguistic relativity". In Bright, W. (ed.). *Sociolinguistics*. The Hague: Mouton. pp. 114–158
3. Common European Framework of reference for language learning and teaching / Draft 1. – Strasbourg: Council of Europe, 1993. – 204 p
4. Ключев Е.В. Речевая коммуникация: учеб. пособие для университетов и институтов / Е. В. Ключев. – М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 320 с.
5. Хаймс Д. Этнография речи / Э. Хаймс // Новое в лингвистике. Социолингвистика. – Москва, –1975. – Вып. 7 – С. 42-95
6. Ишханян Н.Б. Пути формирования лингвосоциокультурной компетенции в интенсивном курсе обучения иностранному языку (английский язык в неязыковом педагогическом вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н.Б. Ишханян. – Москва: – 1996. – 220с
7. Суворов М.А. Лингвокультурологический подход в обучении иностранным языкам студентов старших курсов языкового вуза: дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / М.А. Суворова; Бурят, гос. ун-т. – Улан-Удэ, –2000. – 198 с

8. Захарова В.И. Социолингвистические особенности преподавания в институтах повышения квалификации государственных служащих по проблеме взаимодействия власти и общества. Выступление на Международной конференции «Наука и современное образование», проходившей 14-15 ноября 2014 года в Республике Сербия (Университет в Ниш)
9. Манухина Ю.В. Формирование социолингвистической компетенции в процессе овладения формулами речевого этикета: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю.В. Манухина. – Москва: – 2006. – 266 с
10. Common European Framework of reference for language learning and teaching / Draft 1. – Strasbourg: Council of Europe, 1993. – 204 p15;
11. Базина Н.В. Социолингвистическая компетенция как объект контроля. // Лингвострановедение: методы анализа, технология обучения. Седьмой межвузовский семинар по лингвострановедению: Сб. статей. В 2 ч. / Отв. ред. Л.Г. Веденина. – Москва: МГИМО-Университете, – 2010. – Ч. 1. – С. 177–182
12. Thomas, Jenny. "Cross-Cultural Pragmatic Failure," 1983. Rpt. in *World Englishes: Critical Concepts in Linguistics, Vol. 4*, ed. by Kingsley Bolton and Braj B. Kachru. Routledge, 2006
13. Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизимининг давлат таълим стандарти// 124-sonli qaror, 2013 –yil, 13-may

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).